

Mojca Kovačič

ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut

RASTEMO Z OPERO: NEFORMALNO GLASBENO IZOBRAŽEVANJE MLADOSTNIKOV IN RAZVOJ KOMPETENC

Kratki znanstveni prispevek / Short Scientific Article

Izvleček

V prispevku je na podlagi spoznanj in rezultatov mednarodnega projekta *EducOpera - Struggling against Early School Leaving* tematiziran pomen vključenosti mladostnikov v izvenšolske glasbene procese pri preprečevanju zgodnjega opuščanja šolanja, gradnji mostu med formalnim in neformalnim izobraževanjem ter razvoju in vrednotenju različnih kompetenc. Prispevek se osredotoča na proces dela, ki se je odvijal v Sloveniji in predstavi izzive, ki so se pojavili pri izvedbi projekta. Ti so povezani s sistemsko ureditvijo izobraževanja na nacionalnem nivoju ter razumevanjem pomena neformalnega in priložnostnega učenja.

Ključne besede: opera, formalno izobraževanje, neformalno izobraževanje, priložnostno učenje, kompetence, zgodnje opuščanje šolanja, mladostniki

Abstract

Growth Through Opera: Non-formal Music Education for Youngsters and the Development of Competences

Based on the findings and results of the international project *EducOpera – Struggling against Early School Leaving*, the paper discusses the importance of youngsters' involvement in extracurricular music processes in preventing early school leaving, building a bridge between formal and non-formal education, and developing and evaluating various competencies. The article focuses on the work process that took place in Slovenia and presents the challenges that have arisen during the implementation of the project. These are linked to the systematic organization of education on the national level and understanding of the importance of non-formal and informal learning.

Keywords: opera, formal education, non-formal education, informal learning, competences, early school leaving, youngsters

Uvod

V letih 2017–2019 je bil Znanstvenoraziskovalni center SAZU vključen v mednarodni Erasmus+ projekt z naslovom *EducOpera - Struggling against Early School Leaving*.¹ Vodilni partner, Opéra de Massy iz Francije, je k sodelovanju privabila še partnerje iz Francije (raziskovalna inštitucija IRIV Conseil), Italije (Univerza v Perugiji), Danske (Univerza Aarhus) in Španije (Infodef). Delo je potekalo samostojno, vendar po nekaterih vnaprej določenih skupnih strategijah. V Evropi je kar nekaj opernih hiš (mnoge so del združenja RESEO), ki iščejo inovativne pristope za pridobivanje mladega občinstva ter skrbijo za kulturno integracijo ranljivih skupin (What's Special? Opera, dance and music education for and with people with special needs across Europe, 2010). Med njimi je tudi Opéra de Massy, ki od leta 1993 deluje v predmestju Pariza in ima za svoje poslanstvo izobraževanje in kulturno vzgojo nove publike. Opera ima poseben oddelek za izobraževanje, v svoj program vključuje operne predstave za otroke in mladostnike, načrtuje kulturne dejavnosti za šole, prireja tematske konference, preko opere osvešča mlado in starejšo publiko o družbeno aktualnih problemih in izvaja strategije za dostopnost opere ljudem s posebnimi potrebami.² Iz predstavljenih izhodišč je Opéra de Massy kot vodilni partner razvila hipotezo, da s procesi, ki vključujejo opero, lahko pomagamo mladim pri razvijanju ključnih kompetenc, premagovanju ovir v šoli, pri učnih težavah, socialni izključenosti in posledično pri zgodnjem opuščanju šolanja, kar so postali tudi skupni cilji projekta. Partnerske države so na podlagi lastnih zmogljivosti in danih možnosti razvile strategije in orodja vključevanja mladostnikov v operne ali na splošno v glasbene procese.³ Partnerji iz raznolikih inštitucij so prispevali tudi znanja iz različnih področij, tako na primer italijanski partner s področja kognitivne znanosti, francoska raziskovalna inštitucija s področja preteklih izkušenj s prostovoljstvom in vključevanjem socialno izključenih v družbo, opera iz Massyja z vzgojnoizobraževalnimi elementi opere, danski partner s področja socialne pedagogike in slovenski partner s področja glasbenih prostovoljstva ter preferenc in odnosa mladostnikov do glasbe.⁴

V pričujočem prispevku se osredotočam na opis procesa dela in raziskavo, ki je potekala v Sloveniji. Projekt je aplikativne narave, zato je pričujoči članek metodološko zasnovan kot participativna akcijska raziskava (ang. *Participatory Action Research* ali PAR). Ta temelji na sodelovanju z deležniki v raziskavi, pri čemer smo bili mi hkrati tudi sooblikovalci procesa dela. Najaktivnejši smo bili pri iskanju partnerskih inštitucij, ki so se vključile v projekt in posledično tudi pri vključevanju mladostnikov in nekaterih mentorjev v proces dela. Vprašanja, ki so se raziskovalno vodila ob procesu dela pa so

1 Projekt je bil financiran iz programa Evropske unije Erasmus+ pod oznako 2017-1-FR01-KA201-037412. Več podrobnosti o projektu je dostopnih na spletni strani <https://www.educopera.eu/>.

2 Ker je Massy dom mnogih priseljencev in njihovih potomcev, ki pogosto izhajajo iz socialno šibkejših okolij, so se v operi odločili, da novo občinstvo pridobijo tudi tako, da vsakemu, ki se na novo priseli ponudijo brezplačno vstopnico za operno predstavo. Druge aktivnosti, ki so nam jih še omenili so: izvajanje odlomkov iz opernih predstav pred premiero na avtobusu z odprto streho (t.i. Opera bus), ki se vozi po okolišu ter vključenost dijakov v delavnice iz sosednje srednje šole Collège Blaise Pascal.

3 Italijanski partner v svojem okolju ni uspel vzpostaviti stika z inštitucijami, ki se ukvarjajo s produkcijo opernih del, zato je svoje dejavnosti preusmeril na glasbo na splošno. Danski partnerji pa so se v času projekta spopadali s splošnimi političnimi težavami, ki so vplivali na sodelovanje s šolami in drugimi inštitucijami.

4 Te prispevke smo zbrali v zaključni publikaciji (Bertolucci, 2019).

bila: kako v procese ustvarjanja opere vključiti mladostnike in še posebno osipnike v šoli ter kakšen potencial imamo znotraj obstoječega šolskega sistema za izgradnjo mostu med formalnim in neformalnim šolstvom na področju glasbe. Ker so raziskovalna vprašanja vezana na empirično raziskavo in aplikativni proces dela, v začetku predstavljam kako se je projekt izvajal v Sloveniji, v nadaljevanju pa prikažem izzive, ki so nas v projektu presenetili in rešitve, ki smo jih našli, da smo projekt pripeljali do konca.

Proces dela

Društvo Glasbena matica Ljubljana je spomladi leta 2018 pričela s procesom ustvarjanja glasbenega dela *Všeč si mi*, ki so ga poimenovali opera za mlade. K soustvarjanju so namreč privabili preko 70 mladostnikov, ki so se vključili kot pevci v zboru, solisti in plesalci. Glasbo za operno delo je napisal Damijan Močnik, libreto Milan Dekleva, k režiranju polscenskega dela pa so povabili režiserko Nano Milčinski.⁵ Za mnoge mlade je bila to prva izkušnja z odrskim poustvarjanjem, nekateri pa so z Glasbeno matico sodelovali že v preteklih glasbeno scenskih projektih in se navdušeno priključili novemu projektu. Na začetku procesa nastajanja dela smo se domislili, da bi k sodelovanju močneje pritegnili Srednjo vzgojiteljsko šolo, gimnazijo in umetniško gimnazijo Ljubljana in njihove učitelje v programih predšolska vzgoja, sodobni ples ter gledališče in film. Ker se je izkazalo, da začetni entuziazem in želje niso v skladu z realnimi obveznostmi, ki jih nosijo učitelji v šolskem sistemu, so se v večji meri iz te šole vključili le dijaki in dijakinje, in sicer v zbor in plesni ansambel.

Redne tedenske vaje, ki so potekale od aprila 2018, so bile dopolnjene z intenzivnimi petdnevnimi vajami ob zaključku letnih šolskih počitnic ter intenzivnimi tridnevnimi vajami med jesenskimi počitnicami. Bolj ko se je bližala premiera predstave (6.12.2018) pa so se gostile tudi večurne koreografske in režijske vaje.

Kot pomemben del projekta se je izkazala tudi delavnica, ki jo je v okviru jesenskih intenzivnih vaj z mladimi izvedel Mirovni inštitut. Vsebina opere se namreč nanaša na občutljivo in aktualno tematiko o sodobnih migracijah ter sprejemanju drugačnosti v našo družbo. Na delavnici so mladim vsebino opere približali na izkustveni način, saj so povabili priseljence iz Sirije, Iraka in Afganistana z uradnimi statusi beguncev in tako omogočili, da so se med seboj spoznali. Mladi so jih (pod vodstvom mentorja) spraševali o družinah, vojni, doživljanju poti v Slovenijo, doživljanju begunstva in življenju v Sloveniji, ob koncu srečanja so skupaj peli in se z njimi pristrčno poslovili. Izkušnja se je v občutja mladostnikov močno vtisnila, saj so jo pogosto omenjali v zaključnem vprašalniku, v katerem so opisovali svoje vtise (Kovačič 2019).

⁵ S pevci in plesalci so delali še mentorji: Irma Močnik (zborovodkinja), Tanja Rupnik (profesorica petja), Metoda Kink (korepetitorica), Mateja Jerebic (koreografinja) in Jaro Ješe (scenograf in kostumograf), mentorica mladostnikom iz Zavoda Bob je bila Neja Šmid, mentor mladim, ki so montirali predstavitevni film pa Darko Sinko.

Prvi izzivi: vključevanje osipnikov

Prvi večji izziv je predstavljal eden izmed ciljev, ki smo si ga zadali v okviru projekta EducOpera, in sicer, vključevanje mladih, ki so v nevarnosti zgodnjega opuščanja šolanja v procese izobraževanja z opero. Izziv izhaja tudi iz dejstva, da v Sloveniji zgodnje opuščanje šolanja ne predstavlja tako velikega problema kot je ta v mnogih državah Evropske skupnosti. Evropska unija posledično v zadnjem desetletju spodbuja programe, ki se lotevajo reševanja tovrstnih problemov.⁶ V primerjavi s partnerskimi državami v projektu je odstotek tistih, ki so predčasno opustili šolanje (t.i. osipniki) v Sloveniji manjši, zavest o problemu pa na splošno nizka. Po podatkih iz leta 2017, je bilo zgodnje opuščanje šolanja v Sloveniji 4,2% in se je za razliko od leta 2014 dvignilo za 0,2 odstotka. V Sloveniji je sicer izobrazbena stopnja velika, s čimer je Slovenija že dosegla cilje nacionalne strategije Evrope 2020 (Pregled izobraževanja in usposabljanja, 2018). Kljub temu so se na tej ravni v Sloveniji odvijali nekateri projekti, naravnani v premostitve teh težav. Tako je na primer Center za poklicno usposabljanje objavil priročnik *Ostani v šoli!: priročnik dobrih praks za preprečevanje osipa* kot preventivno strategijo za preprečevanje osipništva med mladimi (Božič in Škapin, 2007). Slovenska filantropija, ki vidi prostovoljstvo kot eno izmed strategij motiviranja mladih (ali starejših) za socialno vključenost pa je objavila priročnik *ABC prostovoljstva v šoli* (Blazinšek, Gornik, Jamšek, Kronegger in Novak, 2007).

Identifikacija potencialnih osipnikov le redko poteka v okviru šolskega sistema, temu problemu se država posveča šele, ko so mladi že izključeni iz sistema. Programi projektnega učenja mladih (PUM) namreč nudijo podporno pomoč osipnikom, starim od 15 do 26 let. Temeljni namen programa je razvijati vire moči za vključevanje na trg dela oziroma v izobraževanje, razvijanje poklicne identitete ter uspešna socialna integracija. Dejavniki neuspeha v šoli so namreč večplastni in vključujejo kognitivno, emocionalno, socialno raven (npr. sposobnosti, motivacije, navade, vedenje), socialno in kulturno okolje (npr. spodbude družine, vrstniki, socialni status) ter šolski sistem (npr. struktura programov, didaktične metode, sistemi ocenjevanja, preverjanja) (Božič in Škapin, 2007).⁷ Zato se je tudi problema potrebno lotiti večplastno in mlade motivirati za uspeh v šoli na vseh ravneh.

Ker torej šole identifikacije potencialnih osipnikov ne izvajajo, smo za en del projekta, ki je obsegal manj časovne angažiranosti, prosili mentorje, da spodbudijo k vključitvi mlade, ki imajo slabši učni uspeh. Tako smo k projektu izdelave predstavitvenega filma privabili tri dijake prvega letnika Srednje vzgojiteljske šole, gimnazije in umetniške gimnazije Ljubljana. Vendar očitno projekt ni bil zadosten izziv za mlade, da bi se mu posvetili z vso vnemo, zato je bilo potrebno precej mentorskega interveniranja, da so projekt zaključili. Hkrati pa je bil to tudi čas zaključevanja šolskega leta, kar je bilo zanje zaradi slabšega šolskega uspeha precej zahtevno obdobje.

⁶ Strategija Evropske unije, ki je bila sprejeta leta 2010 v t.i. lizbonskih ciljih je, da se zmanjša stopnja osipništva na ravni EU pod 10% (Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij, 2014).

⁷ Raziskava, ki je bila opravljena med osipniki v Sloveniji kaže, da si mladi želijo alternativnih pedagoških pristopov, ki vključujejo interaktivne vsebine v šolah, dinamiko učnih metod ter čim manj tradicionalnih pedagoških pristopov, ki temeljijo na rudarjenju in pomnjenju podatkov (Bezjak, 2014).

Da pa bi v projekt vključili profil mladih osipnikov, smo se obrnili na Zavod Bob, ki je bil dolga leta nosilec programa PUM, prav tako pa naslavlja mlade z različnimi projekti, ki so kulturno naravnani. Pridružilo se nam je nekaj mladostnikov in mladostnic ter mentorica iz Zavoda Bob in odločili smo se, da jim damo nalogo, da celotni proces nastajanja opere posnamejo na kamero. Vendar pa se je tudi med mladimi iz Zavoda Bob kasneje zgodil osip, saj so nekateri zapustili projekt iz različnih razlogov. Tako sta z nami prav do zaključka projekta ostala le snemalec in njegova mentorica. Posnetega je bilo veliko gradiva, tako vaje s pevci, režijske in koreografske vaje, kot tudi intervjuji s pevci in ostalimi ustvarjalci kot so skladatelj, libretist, režiserka, zborovodkinja, vokalna pedagoginja, inštrumentalist in predsednica Glasbene matice Ljubljana. Odločili smo se, da iz gradiva naredimo krajši film in tako smo ob pomoči Mihe Pečeta, sodelavca ZRC SAZU, montirali 20-minutni film z naslovom *Rastemo z opero*, ki si ga podnaslovljenega z angleškimi podnapisi lahko na kanalu *Youtube* ogledamo kot projektni rezultat (Glasbena matica Ljubljana, 2019).

Drugi izziv: gradnja mostu med formalnim in neformalnim izobraževanjem

Ena izmed strategij, ki ima učinek na preprečevanje osipništva, sta vključenost mladih v neformalno izobraževanje.⁸ Neformalno učenje je namreč dejavnost, v katero se mladostnik vključi prostovoljno, torej je že v osnovi v njegovem interesu. Nadalje se na področju neformalnega učenja navadno vzpostavljajo socialni stiki z drugimi vrstniki, oblikujejo odnosi med mentorji in mladostniki, izpopolnjujejo se določene veščine in spretnosti, preoblikujejo se navade in vedenje.

Tudi projekt EducOpera je temeljil na neformalnem učenju mladih. Mladi so se v prostem času prostovoljno udeleževali vaj, umetniške izkušnje, spretnosti in znanja pa so pridobivali s pomočjo mentorjev in mentoric. Mladostniki so za svojo udeležbo dobili potrdilo, s čimer so v šoli dokazovali svoje obveznosti in jih s pomočjo učiteljev usklajevali s šolskimi obveznostmi. Mnogi so se potožili, da v šoli ni pretiranega posluha za njihovo angažiranost pri predstavi, kar samo dodatno potrjuje, da most med formalnim in neformalnim izobraževanjem v slovenskem izobraževalnem sistemu še vedno ni zgrajen.

O pomenu povezav neformalnega in formalnega izobraževanja se v Sloveniji sicer v zadnjem desetletju govori veliko več kot nekoč. Evropske države sicer skušajo v teoriji in praksi slediti iniciativam Evropske skupnosti, vendar pa raziskave pričajo, da je v Evropi »razvitost neformalnega in priložnostnega učenja izrazito nacionalno pogojena« (Hozjan, 2010, 115). Slovenija je neformalno izobraževanje uvajala in promovirala že preko

⁸ Čeprav se v različnih teoretičnih konceptih formalno, neformalno in priložnostno (angl. informal) učenje nekoliko razlikujejo, jih v pričujočem članku definiram tako kot smo ga utemeljili v projektu *Schola*, ki je bil namenjen mentorstvu prostovoljcem z namenom preprečevanja osipništva v šoli: formalno učenje poteka v rednih izobraževalnih ustanovah in je oblika učenja s strukturo v učnem procesu; neformalno učenje je običajno organizirano zunaj rednega izobraževalnega sistema (pogosto poteka v okviru društev, npr. pevski zbor, pihalni orkester) in še vedno vključuje namerno organizirano in strukturirano učenje. Priložnostno učenje pa je situacijsko in nestrukturirano in je zato tudi trajnostno. V veliki meri zajema učenje od drugih ljudi, vrstnikov (Smets in Peetroons, 2018). Zgodovinski razvoj konceptov in sodobne formulacije teh treh pojmov opredeljuje tudi Hozjan v knjigi *Sistemske vidiki priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja* (2010).

koncepta vseživljenjskega učenja, zakonsko ga delno implementira tako na področje trga dela kot tudi na področje izobraževanja.

Medtem ko je spodbujanje in priznavanje neformalnega in priložnostnega učenja bolj natančno urejeno v strokovnem in poklicnem izobraževanju, pa je to v splošnem sekundarnem izobraževanju (v gimnazijah) precej nedefinirano. Tu se poudarja predvsem, da neformalno izobraževanje najbolj podpira formalno pri pridobivanju socialnih veščin. V ta namen se v šolah izvajajo najrazličnejše aktivnosti, delavnice, projektno delo in podobno. Izobraževalni sistem v Sloveniji neformalno izobraževanje uvaja ali priznava v obliki t.i. obveznih izbirnih vsebin. Značilno za te vsebine je, da se osredotočajo na razvoj kompetenc, ki so sicer v okviru formalnega izobraževanja zapostavljene. Obvezne izbirne vsebine lahko nudi šola ali pa si jih dijak izbere sam oziroma jih opravlja izven šole pomembno pa je, da pridobi potrdilo o opravljenem določenem številu opravljenih ur. Če dijaki 'zbirajo ure' obveznih izbirnih vsebin izven šolske ponudbe, morajo svojo vključenost dokazovati (npr. potrdili, vstopnicami, priznanji, spričevali ipd.). Mnogo dijakov je na primer vključeno v glasbeno izobraževanje, ki se (če je izvajano po javno veljavnem programu) prizna v okviru obveznih izbirnih vsebin, druga precej pogosta oblika dejavnosti pa je vključenost v gasilska društva.

Tako smo tudi v okviru projekta mladim za sodelovanje lahko 'ponudili ure', ki so jih izkazali kot opravljanje obveznih izbirnih vsebin. Kljub temu pa smo želeli narediti korak naprej in vključiti učitelje iz šol v projekt tako, da bi ti spremljali in vrednotili angažiranost mladih tudi kvalitativno. Vendar pa sem že po prvih opravljenih pogovorih z učitelji dobila občutek, da si ti dodatnega dela ne želijo. Iz neformalnih pogovorov z učitelji sem razbrala razloge, kot so: preobremenjenost s šolskimi obveznostmi, premalo časa za vzpostavitev bolj osebnih razmerij z dijaki, prevelika angažiranost šol v evropskih projektih v zadnjem desetletju, pri čemer so učitelji te projekte pogosto videli kot površinske oziroma brez globlje dodane vsebinske vrednosti. Prav tako obstoječi projekt deležnikom ni nudil nobene 'nagrade', razen pisnega potrdila, da so sodelovali v projektu.

Ob priložnosti, ko je društvo Glasbena matica Ljubljana organiziralo strokovni seminar za učitelje glasbe, smo med njimi razdelili kratek vprašalnik, da bi prepoznali bistvene in izstopajoče razloge, ki jih učitelji razumejo kot prepreke pri prepoznavanju in kvalitativnem vrednotenju neformalnega izobraževanja v šolskem sistemu. Rezultati so pokazali, da večina učiteljev glasbenega pouka in šolskih pevskih zborov poučuje do 600 otrok na teden, kar jim onemogoča vzpostavitev tesnejšega stika z učenci ali dijaki. Kljub temu jih je večina navedla, da so seznanjeni z vključenostjo otrok v izvenšolske dejavnosti, bodisi tako, da jim za te povedo otroci sami ali pa jih po tem povprašajo. Velika večina učiteljev glasbe tudi nasprotuje, da bi se pridobljene kompetence v zunajšolskih glasbenih dejavnostih upoštevale pri ocenjevanju predmeta, ki ga poučujejo. Razlogi, ki so jih navedli, so, da za to niso pristojni, drugi pravijo, da je to zakonsko nedopustno, tretji pa, da bi bilo to izključujoče do tistih, ki se iz ekonomskih ali socialnih razlogov z dejavnostmi izven šole ne morejo ukvarjati.

Rešitve

Priložnostno in neformalno pridobljeno znanje je že dlje časa prepoznano kot pomemben sestavni del prošnje za delovno mesto. Delodajalec pogosto prepozna pridobljene izkušnje in znanje na neformalni ravni kot ključne za izbiro določenega delavca ali delavke na delovno mesto. Iz tega vidika je pridobivanje izkušenj v izvenšolskih procesih pomembno za mlade tudi v dijaških letih, zato jih morda še premalokrat spodbujamo, da pridobljene veščine, sposobnosti in znanja zabeležijo ali celo pretvorijo v 'kompetenčni jezik'. Če je nekoč kot eden izmed uporabnejših sistemov za beleženje neformalno in priložnostno pridobljenih znanj veljal portfolijo pa se je zadnjem času pojavilo kar nekaj javno dostopnih spletnih pripomočkov in mobilnih aplikacij, ki tovrstno beleženje poenostavijo (npr. e-Nefix, IMPROVE, Youthpass) ali naredijo privlačnejšo za mlade. Tudi če pridobljene kompetence kvalitativno ne bodo upoštevane v okviru formalnega šolskega sistema pa je njihovo beleženje pomembno za to, da mladi sami ozavestijo svoj vložek, napredek, uspeh, pridobljena znanja, spretnosti, kar jih lahko opolnomoči tudi v okviru šolskega sistema, dvigne samozavest in nenazadnje, kasneje pripomore tudi pri iskanju zaposlitve na trgu dela.

Ker nam v projektu EducOpera ni uspelo, da bi kompetence kvalitativno vrednotili učitelji, njihovih izvenšolskih mentorjev pa tudi nismo želeli obremenjevati, smo se odločili, da kompetence ovrednotimo na drug način. To smo storili preko intervjujev z mentorji in mladostniki ter zabeležili njihova (samo)opazanja na kamero (nekatero izjavo so vključena v film *Rastemo z opero*), ob koncu procesa pa smo prosili starše, da izpolnijo anketo o kompetencah ter nekoliko obsežnejši vprašalnik, ki je vseboval tudi odprte tipe vprašanj. Vprašalnik pa so izpolnjevali tudi mladostniki. Anketa in vprašalnik nista služila samo za to, da mi pridobimo povratne informacije o kompetenčnem napredku mladih, temveč tudi temu, da tako starši kot tudi mladi preko vprašanj in razmisleka o odgovorih ozavestijo, da so s sodelovanjem pri nastajanju opere pridobili mnogo več kot samo znanja, veščine in spretnosti s področja glasbe, odrske igre in plesa.

V anketnem vprašalniku smo starše prosili, da po končanem projektu z ocenami visoko, srednje, nizko, ovrednotijo določene kompetence svojih otrok. Starši so visoko (v večini primerov več kot 70 %) ocenjevali kompetenčnost svojih otrok tako na čustvenem, socialnem in umetniškem področju. Ker pa primerjave ocen nismo izvedli pred in po projektu, nam opisni odgovori na vprašalnik povedo še nekaj več o tem, kako starši vidijo sodelovanje svojih otrok v projektu:

Ime več energije, veselja - vsak dan znova se nečesa veseli. Lepo je videti otroka, ki ima v življenju strast. Odlično se počuti v družbi. Pridobila je na samostojnosti... sama se vozi z avtobusom v Ljubljano. Pridobila je tudi na odgovornosti. Veliko se je naučilo o nastajanju predstave.

N. je z veseljem sodelovala pri nastajanju opere, postala je še bolj samozavestna. Zelo pomembno ji je, da se dela lotijo resno (predvsem kar se tiče petja).

Presenetila z odgovornostjo, samostojnostjo pri sodelovanju in iniciativnostjo pri prijavi kljub (samo)prepoznanemu pomanjkanju samozavesti pri nastopanju.

Kot introvertirana najstnica je A. preko sodelovanja na projektu imela priložnost za nove izkušnje vključevanja v njej neznano družbeno sredino. Po mojem mnenju jo je ta izkušnja zelo obogatila in ji povišala samozavest in organizacijske sposobnosti.

Njihovi otroci so svoje kompetence najvišje ocenili na področju umetniških sposobnosti, govornih sposobnosti in timskega dela (80 % jim je dala oceno 'visoko'), večina (okoli 55 %) je z oceno 'srednje' ocenila kompetence, kot so vodenje, samozavest, disciplina in sposobnost reševanja problemov, 40 % pa je te kompetence ocenila z oceno 'visoko'.

Njihovi opisni odgovori pa pričajo o nekoliko drugačnem videnju samih sebe, kot so ga opisali starši, saj največji poudarek pripisujejo socialni plati sodelovanja v projektu:

Sodelovanje v operi mi je dalo občutek pripadnosti, kar je vedno dobro. V borbi proti socialni fobiji sem že nekaj časa in mislim da mi gre na bolje tudi zaradi te izkušnje. Več izkušenj kot bom imela, lažje mi bo.

Super ekipa, druženje s sovrstniki, vzpodbuda, delo s posamezniki.

Všeč mi je, da se med delom povežemo med sabo, delo je naporno, a ne preveč.

Zelo mi je bilo všeč, da sem lahko sodelovala v tem projektu, saj sem spoznala veliko novih ljudi in se naučila veliko novega, tako o petju kot o temi, o kateri je govorila opera. Opazila sem, da smo postali zelo povezani med seboj in mislim da nam je zato tako dobro uspela ta opera.

Ob nastajanju opere sem se zabavala, spoznala sem veliko novih ljudi. Nikoli zaradi opere nisem bila žalostna. Včasih sem bila zaradi dolgotrajnih vaj izčrpana.

Zaključek

Okolje, v katerem živi posameznik, močno vpliva na možnost razvoja glasbenih sposobnosti. Zato je ustvarjanje kakovostnega glasbenega okolja pomembno izhodišče za privabljanje mladih v nove glasbene svetove. Pri tem imajo poleg šol veliko in pomembno vlogo tudi glasbena društva in zavodi, ki privabljajo mlade v neformalne oblike glasbenega udejstvovanja. Kljub številnim pričanjem o pozitivnih učinkih takšnega vključevanja pa se zdi ločnica med formalnim in neformalnim izobraževanjem še vedno močna in nepremagljiva. K temu pripomorejo predvsem okoreli šolski sistemi, ki tega mostu ne zmorejo vzpostaviti. Da se lahko izjemen interes mladih za izvenšolsko udejstvovanje 'izkoristi' tudi v boju proti osipništvu priča primer iz ZDA. Takoimenovani zakon *No Pass No Play*, ki ga uporabljajo v mnogih izobraževalnih institucijah v ZDA, zahteva od mladostnikov doseganje dovolj visokih ocen v šoli, da se lahko udeležujejo določenih aktivnosti po izbiri. To dejansko motivira mlade, da dosegajo zadovoljive učne rezultate (Massoni, 2001).

Kljub temu, da bi si želeli, da bi se otrokove izvenšolske dejavnosti in pridobljene kompetence bolj upoštevale in vrednotile tudi v šolskem sistemu pa lahko ob razlogih, ki so jih v okviru naše raziskave navedli slovenski učitelji, razumemo njihovo nepripravljenost za tovrstno delo. Za to imajo premalo znanja in tudi premalo sistemske podpore (in tudi zakonodajne ovire), ki bi omogočala pravično vrednotenje za vse otroke in mladostnike.

Vendar pa lahko upamo, da bomo s podobnimi projekti, kot je EducOpera, vplivali na zakonodajne ter strukturne elemente vzgoje in izobraževanja in ozavestili ključne ljudi in širšo javnost o pomenu kompetenc, ki jih mladi pridobijo na področju (glasbenega) neformalnega izobraževanja. Proces izobraževanja in ustvarjanja opere lahko močno vpneemo tudi v referenčni okvir osmih ključnih kompetenc, ki jih priporočilo Sveta EU opredeljuje kot ključnega pomena za boljšo pripravo ljudi na današnjo družbo (Council Recommendation of 20 December 2012 on the Validation of Non-Formal and Informal Learning, 2012). Tako na primer z osredotočanjem na libreto, dikcijo, recitacijo in petje besedil mladi krepijo pismenost, izboljšujejo večjezično komunikacijo (ključni kompetenci 1 in 2), s pripravo scenografije, rekvizitov, izvajanjem ritmičnih vzorcev razvijajo matematične, naravoslovne, tehniške in inženirske kompetence (ključna kompetenca 3). Video in foto dokumentacija procesa, urejanje in montaža filma pomaga razviti digitalno kompetenco (ključna kompetenca 4), igranje vlog, sklepanje prijateljstev, skupinsko delo, načrtovanje, usklajevanje sodelovanja v glasbenem procesu s šolskimi obveznostmi prispeva k razvoju osebnih, socialnih in učnih kompetenc (ključna kompetenca 5). Mladi (glede na sporočilnost opere in skupinsko delo z različnimi vrstniki) razvijajo občutljivost za enakost spolov in nediskriminacijsko, krepijo medosebne odnose in širijo kulturni kapital (ključna kompetenca 6). Načrtovanje operne predstave, promocija med znanci, prijatelji ter ovrednotenje pridobljenih kompetenc omogoča razvoj podjetniške kompetence (ključna kompetenca 7). Ustvarjalno vključevanje v proces, izražanje čustev skozi umetnost, razvoj glasbenih, uprizoritvenih in plesnih tehnik pa nenazadnje močno podpira izboljšanje kompetence kulturne zavesti in izražanja (ključna kompetenca 8).

V pričujočem prispevku smo razvoj kompetenc spremljali preko lastnega opazovanja, mentorjev, staršev in mladostnikovih samoopazovanj. Rezultati nam prikažejo, da starši svoje otroke vidijo kot bolj samozavestne in odgovorne osebe. Pričajo tudi o tem, kako so otroci in mladostniki do dejavnosti, ki jih vzljubijo, četudi zahtevajo veliko njihovega truda in energije, odgovorni in kako so se sposobni lotiti resnega dela. Iz odgovorov staršev in še v večji meri mladostnikov lahko razberemo, da večina sploh ne omenja umetniških kompetenc, temveč poudarjajo razvoj socialnih in čustvenih kompetenc. In ravno to nam izkazuje, kaj tovrstni glasbeni projekti nudijo otrokom in mladostnikom. Medtem ko kot gledalci lahko sedimo v dvorani in kritično premerjamo umetniško vrednost zaključnega projekta, pogosto pozabljamo na bistvo, ki je oddaljenim očem nevidno: koliko prijateljstev je sklenjenih, kako se je razvila empatija med vrstniki, koliko odgovornosti mladostnik nosi v taki predstavi ali kako samozavestni so postali. Na ta način so namreč mladi pridobili znanja, sposobnosti, spretnosti, prijatelje, pozitivno samopodobo, moralna in etična načela ter pozitivne vedenjske vzorce, ki jim pomagajo v tem izredno občutljivem obdobju njihovega življenja.

Literatura

Bertolucci, M. (ur.) (2019). *EducOpera: an education to opera as a method of reducing early school leaving*. Massy: Opéra de Massy. https://5b46edf5-401c-464e-a0ab-8ab53a272731.filesusr.com/ugd/c3c6d4_5391c508a68f4bae9e541f45592aaf83.pdf (13.11.2019)

Blazinšek A., Gornik J., Jamšek P. Kronegger S., Novak T. (2007). *ABC prostovoljstva: priročnik za mentorje*. Ljubljana: Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS.

Božič B., Škapin D. (ur.) (2007). *Ostani v šoli!: priročnik dobrih praks za preprečevanje osipa*. Ljubljana: CPI, Center RS za poklicno izobraževanje.

Council Recommendation of 20 December 2012 on the Validation of Non-Formal and Informal Learning (2012). V *Official journal of the European Commission*. https://www.cedefop.europa.eu/files/Council_Recommendation_on_the_validation_20_December_2012.pdf (13.11.2019)

Glasbena matica Ljubljana (12. junij 2019). *Rastemo z opero* [Video]. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=I9CiRIRiHIg>

Halba B. (2019). Promoting the Acquisition of Skills and Competences Through Extracurricular Activities. V M. Bartolucci (ur.), *EducOpera: an education to opera as a method of reducing early school leaving* (str. 86-97). Massy: Opéra de Massy. https://5b46edf5-401c-464e-a0ab-8ab53a272731.filesusr.com/ugd/c3c6d4_5391c508a68f4bae9e541f45592aaf83.pdf (13.11.2019)

Hozjan, D. (2010). *Sistemski vidiki priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja*. Fakulteta za management. <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-090-1.pdf> (13.11.2019)

Kovačič, M. (2019). EducOpera in Slovenia: competence and artistic approach through the creation of opera by youngsters and for youngsters. V M. Bartolucci (ur.), *EducOpera: an education to opera as a method of reducing early school leaving*. str. 86-97. Massy: Opéra de Massy. https://5b46edf5-401c-464e-a0ab-8ab53a272731.filesusr.com/ugd/c3c6d4_5391c508a68f4bae9e541f45592aaf83.pdf (13.11.2019)

Massoni, E. (2011). Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students. V *ESSAI 9, Article 27*. <https://dc.cod.edu/essai/vol9/iss1/27> (13.11.2019)

Obvezne izbirne vsebine (2018). *Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport*. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2018/programi/gimnazija/obvezne_izbirne_vsebine.htm (13.11.2019)

Pregled izobraževanja in usposabljanja 2018: Slovenija (2018). *Evropska komisija. Izobraževanje in usposabljanje*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije. https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-slovenia_sl.pdf (13.11.2019)

Slovensko ogrodje kvalifikacij (2018). *Center RS za poklicno izobraževanje*. <https://www.nok.si/> (13.11.2019)

Smets W. in Peetroons S. (2018). *A mentoring to use the tool & process to identify and value competences acquired by students thanks to a voluntary experience*. https://www.schola-erasmus.eu/fichiers/Schola_IO2_Mentoring%20educators_June%202018-final.pdf (13.11.2019)

Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij (2014). Bruselj: Evropska komisija. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/SL/1-2014-130-SL-F1-1.Pdf> (13.11.2019)

Validation of non-formal and informal learning (2016). <https://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory> (13.11.2019)

What's Special? Opera, dance and music education for and with people with special needs across Europe (2010). *European Network for Opera and Dance Education*. https://www.reseo.org/wp-content/uploads/2010/12/WhatsSpecial_reseo.pdf (13.11.2019)

Summary

The article takes as its theme the results of the international Erasmus+ project *EducOpera – Struggling against Early School Leaving with an Education to Opera* that was carried out between 2017–2019. Methodologically, it is based on Participatory Action Research, an approach whereby researchers actively collaborate with stakeholders. The project involved five partner countries, while the leading institution was an opera house from the suburbs of Paris, the Opera de Massy, that has extensive experience in integrating socially sensitive people and especially youngsters in the cultural environment. In my article, I focus on a description of the process that took place in Slovenia. I first highlight the process of the creation of the opera *Všeč si mi* (Eng.: *I like you*), produced by the society Glasbena matica Ljubljana and Cankarjev dom. The opera included over 70 youngsters who sang, danced, or performed as soloists. In terms of content, the opera, created by librettist Milan Dekleva and composer Damijan Močnik and directed by Nana Milčinski, is related to the sensitive and timely topic of migrants in Slovenia and their (non)acceptance in our society. The youngsters worked on the opera for 9 months, attended regular, intensive rehearsals, and invested a lot of time and energy in the performance.

One of the aims of the project was to involve youngsters who are at risk of dropping out of school. But this turned out to be a great challenge, since the identification of potential dropouts is usually not carried out in schools and early school leaving in Slovenia is not such a big problem in quantitative terms (in comparison with many European countries). This is why we involved youngsters from the BOB Institute – an institution that helps youngsters reintegrate into the school system or into the labor market through various (also cultural) activities. Those youngsters then filmed a 20-minute documentary of the entire opera production process. The second challenge was to build a bridge between non-formal and formal education. Unfortunately, we were unable to attract schoolteachers, as they were overwhelmed and tired of project collaborations. However, in order to evaluate the achievements of youngsters in the extracurricular education process, we asked youngsters and their parents to take part in the study. Thus, through interviews and questionnaires, and through reflection on answers to questions, we have informed youngsters and their parents that by participating in the creation of opera they have acquired much more than just knowledge and skills in the fields of music, theater, and dance. It can be seen from the responses of parents and, to an even greater extent, of youngsters, that most of them do not mention artistic competences at all, but rather emphasize their growth in social and emotional competences. In this way, we have shown how adolescents “grow up with opera” and acquire the skills, knowledge, positive self-esteem, and behavioral patterns that help them in this sensitive period in their life.